Maria Salenius

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan lausuntopyyntö

VNS 5/2022 vp Valtioneuvoston tasa-arvopoliittinen selonteko

Kuntaliitto kiittää mahdollisuudesta esittää näkemyksiä valtioneuvoston tasa-arvopoliittisen selonteon osalta. Selonteossa esitettävät asiat koskevat kuntien toimintaa laajasti. Kunnat edistävät sukupuolten tasa-arvoa viranomaisina ja palvelujen järjestäjinä. Historian aikana moni tasa-arvoa koskeva tavoite on saavutettu kunnissa tehdyn työn ansiosta.

Kuntaliitto pitää selonteon rakennetta ja esitystapaa onnistuneena. Haluamme kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, että kuntien rooli tasa-arvon edistäjinä on tunnistettu selonteossa paikoin ohuesti. Kun pitkän aikavälin tasa-arvotavoitteet asetetaan, kunnat tulee tunnistaa merkittävinä paikallisina, alueellisina ja kansainvälisinä toimijoina.

Selonteossa tehdään monipuolisesti näkyväksi, miksi tasa-arvon edistäminen on keskeistä. Olennaista on löytää yhdessä uusia tapoja edistää tasa-arvoa yhteiskunnan eri osa-alueilla myös toimintaympäristön nopeissa muutoksissa. On tärkeää, että ”tasa-arvon mallimaana” meillä tulee olla pitkäjänteisiä tavoitteita. Näiden tavoitteiden on hyvä olla selkeitä ja pysyviä, jotta myös kunnat voivat hyödyntää niitä omia tavoitteitansa asettaessaan.

Keskeiset kokonaisuuteen liittyvät asiakirjat on tunnistettu selonteossa kattavasti, lukuun ottamatta Eurooppalaista tasa-arvon peruskirjaa, johon yhä useampi suomalainen kunta nojaa tasa-arvotyötään lainsäädännön ohella.

Huomiota kuntien kannalta keskeisimpien tavoitteiden osalta:

Tavoite 1: Suomi on kaikessa toiminnassaan tasa-arvoinen ja sukupuolisyrjinnästä vapaa yhteiskunta

Kunnan monet toiminnot ja palvelut ovat jo itsessään sukupuolten tasa-arvoa edistäviä. Tasa-arvolaki (609/1986) kunnille hyvin velvoittava ja koskee laajasti kunnan toimintaa. Kehitettävää on paikoin edelleen siinä, että suunnitelmallinen tasa-arvotyö ja toimintatavat tulevat pysyväksi osaksi kaikkien kuntien toimintaa.

CC BY

Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi

Kuntaliitto pitää kokonaisuudessaan tasa-arvonäkökulmaa keskeisenä kestävän kehityksen näkökulmasta. Sosiaalisesti kestävä yhteiskunta ja samalla myös kunta edistää tasa-arvoa suunnitelmallisesti. Suunnitelmallista työtä haastaa kunnissa tietopohjan kapeus. Esimerkiksi pienten kuntien on vaikea luoda kattavaa kuvausta tasa-arvon toteutumisen nykytilasta saatavilla olevien tietojen valossa. Kuntaliitto haluaa korostaa seurannan ja mittareiden sekä niiden kehittämisen merkitystä.

Korostamme myös valtion talousarvioin merkitystä: se on keskeinen ohjauksen väline, jolla voidaan vaikuttaa sukupuolten tasa-arvoon ja eriarvoisuuskehitykseen laajemmin yhteiskunnassa.

Tavoite 2: Suomessa jokainen voi elää ilman sukupuolistunutta väkivaltaa tai väkivallan uhkaa eikä kenenkään oikeutta vapauteen ja koskemattomuuteen loukata

Viranomaisen velvollisuus edistää suunnitelmallisesti tasa-arvoa koskee myös hyvinvointialueita. Tämän myötä syntyy uudenlainen yhdyspinta kuntien ja hyvinvointialueiden välille asukkaiden ollessa yhteisiä. Keskeistä on sopia selkeät vastuut ja varmistaa tiedon liikkuvuus. Muutoksessa on tärkeä tunnistaa kuntien (ml. kuntien sivistyspalvelut) rooli väkivallan ehkäisyssä ja samalla hyvinvointialueiden välille syntyvä yhdyspinta lähisuhdeväkivallan kysymyksissä. Olennaista on varmistaa saumattomat palvelupolut muutoksen jälkeenkin.

Vihapuheen ja häirinnän lisääntyminen näkyy myös kuntien arjessa. Sekä kuntien työntekijät että päättäjät joutuvat enenevässä määrin kohtaamaan molempia entistä rajumpana. Kunnissa on esimerkiksi ollut paikoin vaikea saada ehdokkaita kuntavaaleihin, koska ei häirinnän ja vihapuheen kohteeksi joutuminen arveluttaa. Tämä voi kapeuttaa ehdokasasettelua, jos esimerkiksi naisehdokkaita, sukupuolivähemmistöihin kuuluvia ehdokkaita tai maahanmuuttajataustaisia ehdokkaita ei saada riittävästi mukaan. Myös varsinainen valtuustotyöskentely voi vaikeutua epäasiallisen vihapuheen vallatessa tilaa. Häirinnän ennaltaehkäisy tukee lopputuloksen tasa-arvoa. Ennaltaehkäisyyn liittyvien hyvien toimintamallien ja velvoitteiden tulee olla entistä paremmin kuntien tiedossa.

Väkivallasta vaikenemisen kulttuuria on pyrittävä yhteisesti murtamaan. Kouluilla ja varhaiskasvatuksella on erityinen väkivallan ennaltaehkäisijän ja tunnistajan rooli lähellä lapsia ja perheitä. Sukupuolistuneen väkivallan ja häirinnän tunnistaminen sen kaikissa muodoissaan vaatii kuitenkin osaamisen kehittämistä, selkeitä rooleja ja resursseja.

Kuntaliitto pitää merkityksellisenä työtä, jota tehdään kansallisesti naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseksi. Väkivalta on yhä hälyttävän yleistä ja erityisen tuomittavaa. Kuntaliitto on vahvasti mukana sukupuolistunutta väkivaltaa ehkäisevässä työssä mm. NAPE-toimikunnan kautta. Jaamme huolen erityisesti tyttöjen ja nuorten naisten kokeman seksuaalisen häirinnän merkittävästä lisääntymisestä. Nuorten kohdalla myös digitaalinen väkivalta ja häirintä on valitettavan yleistä ja on mietittävä, miten tätä väkivallan muotoa voitaisiin vähentää.

Tavoite 3: Suomessa kaikilla on sukupuolesta riippumatta yhtäläiset osallistumismahdollisuudet sekä valta vaikuttaa omaan elämäänsä ja yhteiskuntaan.

Sukupuolten tasa-arvo on toimivan demokratian sekä sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävän yhteiskunnan edellytys. Osallisuuden osalta kunnissa on tehty työtä pitkäjänteisesti. Kuntaliitto pitää huolestuttavana suuria eroja osallistumisessa eri väestöryhmien välillä. Huomiota tulee kiinnittää yhteiskunnan kaikilla tasoilla mm. aliedustettujen ryhmien kuulemiseen ja heidän näkökumiensa välittymiseen päätöksentekoon. On turvattava, että naisten osuus kuntapäättäjistä jatkaa myönteistä kehitystä.

Tavoite 4: Suomessa toteutuu sukupuolten taloudellinen tasa-arvo ja syrjimättömillä työmarkkinoilla maksetaan samaa palkkaa samanarvoisesta työstä

Kunnat ovat merkittävä työllistäjä ja lähes 80 prosenttia kuntien työntekijöistä on naisia. Sukupuolen mukaan eriytyneet työmarkkinat ja rakenteellinen palkkaeriarvoisuus ovat haasteita, joihin tulee miettiä ratkaisuja yhdessä. Palkka-avoimuuden lisäämisestä ei saisi aiheutua kunnille ylimääräistä hallinnollista taakkaa tai kuluja. Palkkasyrjintää ja palkkatasa-arvoa koskevan säätelyn tulee koskea myös yksityistä sektoria. Kuntaliitto pitää tärkeänä, että työelämän tasa-arvoa kehitetään systemaattisesti ja pitkäjänteisesti, mutta erilaisten vaihtoehtojen vaikutuksia käytännön työelämään ja työpaikoille tulee arvioida riittävästi. Kuntaliitto on lausunut laajemmin palkka-avoimuudesta sosiaali- ja terveysministeriölle 3.6.2022.

Tavoite 5: Jokaisella on mahdollisuus hyvinvointiin, terveyteen ja turvallisuuteen sukupuolesta riippumatta

Kuntien merkitys hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäjinä kietoutuu vahvasti myös velvoitteeseen edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Esimerkiksi syrjintä on merkittävä hyvinvointi- ja oppimisriski. Oppimisrauha kuuluu kaikille ja keskeistä on vahvistaa mm. koulukiusaamisen ennaltaehkäisyyn suunnattavia resursseja. Kaikille turvallisella ja terveellisellä

koulupäivällä ja -ympäristöllä on keskeinen merkitys lasten ja nuorten hyvinvointiin. Opetushenkilöstön osaamista kohdata sateenkaarinuoria tulee vahvistaa.

Kuntaliitto on kannattanut lisääntymiskyvyttömyyden vaatimuksen poistamista sukupuolen vahvistamisen edellytyksistä. Olemme lausuneet 1.4.2022 sosiaali- ja terveysministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sukupuolen vahvistamisesta sekä siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

Sukupuolivaikutusten (ml. sukupuolivähemmistöt) arvioinnin vahvistaminen osana päätösten vaikutusten ennakkoarviointia sekä valtion että kuntien tasolla tukee tasa-arvon edistymistä. Valtion on tältä osin hyvä toimia esimerkkinä kunnille.

Tavoite 6: Hoivavastuu, koulutus ja työmarkkinat jakautuvat Suomessa tasa-arvoisesti sukupuolten kesken

Opetuksen ja koulutuksen merkitys sukupuolten tasa-arvolle on ymmärretty selonteossa lähtökohtaisesti varsin hyvin. Kuntaliitto toteaa, että tasa-arvon edistäminen suunnitelmallisesti opetuksessa ja varhaiskasvatuksessa ovat hyvä ja kannatettava tavoite, joskin koulutuksen järjestäjiltä edellytetään yhä enemmän suunnitelmallista toimintaa sekä lainsäädännön että eri viranomaisten toimesta.

Koulutuksen järjestäjien näkökulmasta erilliset ja eri aikoihin annettavat ohjeet hidastavat ja vaikeuttavat asiakirjojen laadintaa, toimenpiteiden täytäntöönpanoa ja seurantaa. Peruskouluilla on tullut olla velvoitteiden mukainen tasa-arvosuunnitelma laadittuna vuoden 2017 alusta lähtien. Tällä hetkellä tasa-arvolaki ei edellytä tasa-arvosuunnitelman laadintaa varhaiskasvatuksessa toisin kuin muussa koulutuksessa. Kuntaliitto on lausunut varhaiskasvatukseen esitetystä tasa-arvosuunnitteluvelvoitteen lisäämisestä 27.9.2022 (HE 177/2022).

Opiskelijoiden koulutusvalinnat ovat edelleen vahvasti sukupuolittuneita. On kuitenkin syytä huomata, että nuorten oppiainevalinnoissa on osittain nähtävissä muutosta tasa-arvoisempaan suuntaan. Sukupuolen mukainen eriytyminen koskee etenkin vaihetta, jolloin nuori siirtyy perusopetuksesta toisen asteen koulutukseen. Muun muassa opinto-ohjauksella voidaan kannustaa ja tukea nuorta tekemään omiin vahvuuksiinsa ja kiinnostukseensa perustuvia valintoja samalla huolehtien sukupuolitietoisesta ohjauksesta.

Tavoite 7: Suomi on tasa-arvon ja ihmisoikeuksien järjestelmällinen edistäjä kansainvälisesti

Kuntaliitto on huolissaan kehityksestä, jossa Euroopan unionin jäsenmaat näyttävät jakautuvan yhä vahvemmin suhteessa naisten ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksiin sekä tasa-arvoon. Ei ole itsestään selvää, että tasa-arvo kehittyy myönteiseen suuntaan unionin alueella. Maiden paikallisviranomaisten rooli tässä edistämistyössä on tärkeä tunnistaa. Kunnissa on kehitetty runsaasti hyviä toimintamalleja, joita on hyödyllistä levittää kansainvälisesti. Kuntaliitto tuomitsee vahvasti naisten ja tyttöjen oikeuksia haastavan lisääntyneen anti-gender -liikehdinnän.

Lopuksi

Kuntaliitto pitää positiivisena kehitystä, jossa sukupuolten moninaisuus tunnistetaan entistä vahvemmin. On tärkeää, että jatkossakin tietoa on laajasti saatavilla kuntien käyttöön. Sukupuolten moninaisuuden kysymykset koskettavat kunnissa kaikkia toimialoja ja tiedon virtaaminen eri toimijoiden välillä varmistaa osaamisen vahvistumista. Kaikkien seitsemän tavoitteen saavuttaminen vaatii entistä vahvempaa vuoropuhelua eri toimijoiden, mukaan lukien ministeriöiden välillä. On myös tärkeää että kunnat saavat Kuntaliiton lisäksi jatkossa tukea, neuvoja, tietoa ja ohjausta tasa-arvotyöhön myös tasa-arvovaltuutetulta.

Suomessa on edelleen sukupuoleen perustuvaa rakenteellista eriarvoisuutta ja sitkeitä tasa-arvo-ongelmia, joiden kitkeminen vaatii yhteistyötä. Toivomme että nämä pitkän aikavälin tavoitteet turvaavat tasa-arvon kehittämisen jatkuvuuden myös yli hallituskausien. Kuntien kanssa käytävää dialogia on jatkettava ja vahvistettava.

SUOMEN KUNTALIITTO

Terhi Päivärinta
johtaja, hyvinvointi ja sivistys

Maria Salenius
erityisasiantuntija